

THE ROMA GHETTOIZED STRUCTURES IN DOBRICH: A RESOURCE OR A CHALLENGE TO THE DEVELOPMENT OF THE CITY

Kamelia Petkova, PhD
Institute of Philosophy and Sociology, Bulgarian Academy of Sciences
kamelia.petkova@gmail.com

Abstract: Dobrich is one of the cities in which an increase in the size of the existing Roma ghettoized urban structures (Izrev quarter, Iglukite quarter, Bus Station 1 and Bus Station 2) has been observed, which is changing the appearance of the city, albeit unconsciously, given the fact, that three of them are mixed inside the structure of the city and have a significant impact on its development. In the context of European policies for territorial cohesion, an important focus is the construction of more equal cities in socio-economic terms. In the report of the European Commission "Cities of the Future", published in 2011, the view is taken that European cities become places of social progress, working towards social cohesion, balance and integration in order to reduce disparities between neighborhoods and to reach a low degree of spatial segregation and social marginalization. Regardless of the fact that the local authorities in the city make significant efforts to overcome stereotypes and prejudices towards the Roma community, a large part of the Roma population continues to be marginalized and socially excluded from the life of the city. There are a number of problems in the independent district of Izrev, which, regardless of the efforts of the municipality, remain unresolved, which in turn, according to Francini (2013), may threaten the social, cultural and spatial integrity of the city. The Roma neighborhood is changing very intensively both horizontally (in space) and vertically (in height), but regardless of this, the dynamics in the inner structure of the neighborhood remain hidden from the local authorities, which significantly complicates the integration processes. The main purpose of the report is to outline the main problems faced by the Roma ghettoized structures in the city, which contribute to the deepening of the exclusion of the Roma population, lead to the underestimation of the opportunities to improve the educational, socioeconomic and health status and ultimately to the encapsulation of the community. This, in turn, significantly limits the opportunities and prospects for the development of the city and forms a specific attitude towards it from the point of view of investment growth and economic prosperity. Based on a series of in-depth interviews conducted among representatives of the Roma community, mediators, non-governmental organizations, Roma from the neighborhoods and representatives of local authorities within the framework of a project on the topic: "Spatial models of Roma ghettoized urban structures in Bulgaria", financed by the Scientific Fund research at the MES, an attempt will be made to answer the research question posed.

Key words: Roma ghettoized structures, Roma community, opportunities, problems, segregation
Field: Humanities

РОМСКИТЕ ГЕТОЗИРАНИ СТРУКТУРИ В ДОБРИЧ: РЕСУРС ИЛИ ПРЕДИЗВИКАТЕСТВО ПЕРЕД РАЗВИТИЕТО НА ГРАДА

д-р Камелия Петкова
Институт по философия и социология при БАН
kamelia.petkova@gmail.com

Абстракт: Добрич е един от градовете, в който се констатира разрастване на големината на съществуващите ромски гетоизирани градски структури (квартал Изгрев, кв. Игликите, кв. Автогара 1 и кв. Автогара 2.), което променя макар и несъзнателно облика на града, предвид факта, че три от тях са миксирани вътре в структурата на града и оказват съществено влияние върху неговото развитие. В контекста на европейските политики за териториално сближаване, важен акцент е изграждането на по-равномерни в социално-икономическо отношение градове. В доклада на Европейската комисия „Градовете на бъдещето”, публикуван през 2011г. се възприема възгледът европейските градове да се превърнат в места на социален напредък, работейки се в посока социално сближаване, баланс и интеграция, за да се намалят различията между кварталите и да се достигне до ниска степен на пространствена сегрегация и социална маргинализация. Независимо, че местната власт в града полага значителни усилия за преодоляване на стереотипите и предразсъдъците спрямо ромската общност, голяма част от ромското население продължава да бъде маргинализирано и социално изключено от живота на града. Налице са редица проблеми в самостоятелно обособения квартал Изгрев, които независимо от усилията на общината остават нерешени, което от своя страна по думите на Francini (2013) може да застраши социалната, културна и пространствена цялост на града. Ромския квартал се променя много интензивно както в хоризонтален (в пространството), така и във вертикален (във височина) аспект, но независимо от това динамиката във вътрешната структура на махалата остава скрита за местните власти, което значително

затруднява процесите по интеграция. Основната цел на доклада е да се очертаят основните проблеми пред ромските гетоизирани структури в града, които способстват за задълбочаване на изключването на ромското население, водят до занижаване на възможностите за подобряване на образователния, социалноикономическия и здравния статус и в крайна сметка до капсулирането на общността. Това от своя страна значително ограничава възможностите и перспективите пред развитието на града и формира едно специфично отношение към него от гледна точка на нарастване на инвестиции и икономически просперитет. На базата на серия от проведени дълбочинни интервюта сред представители на ромската общност, медиатори, неправителствени организации, роми от кварталите и представители на местната власт в рамките на проект на тема: „Пространствени модели на ромските гетоизирани градски структури в България”, финансиран от Фонд Научни изследвания към МОН, ще бъде направен опит да се отговори на поставения изследователски въпрос.

Ключови думи: Ромски гетоизирани структури, ромска общност, възможности, проблеми, сегрегация
Научно поле: Хуманитарни науки

Въведение

През последните години, независимо от усилията на държавните институции за подобряване на положението на ромската общност в българското общество, голяма част от ромите продължават да живеят в т. нар. „обособени ромски гетоизирани структури” (Томова & Стойчев, 2021). Тези квартали могат да бъдат разглеждани като една от основните пречки за тяхната цялостна интеграция, тъй като условията на живот в тях водят до сегрегация, маргинализиране и капсулиране на общността (Административен мониторингов доклад за изпълнението през 2022 г. на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021 – 2030)). Типичен пример в това отношение е и квартал Изгрев, който може да се определи като самостоятелно оформена героизирана структура на територията на гр. Добрич. Освен него, в рамките на града има още 3 квартала, в които живеят представители на ромската общност, но те не са изцяло „ромски“ и за това няма да бъдат предмет на настоящия анализ. Под ромска гетоизирана структура в доклада се има предвид териториална концентрация на група от хора с определена етническа принадлежност, която е резултат, както от доброволни решения (вътрешни фактори), възприети като стратегия за оцеляване и съхраняване на собствената култура и идентичност на общността, или е следствие на пряка или непряка принуда (външни фактори), като може да бъде резултат от пряка или непряка дискриминация, икономически ограничения, социално изключване, институционални политики и др., или е резултат от комбинация от тези фактори“ (Илиева & Асенов, 2016 :107). В специализираната литература са налични редица изследвания, според които след 1989 г. едновременно с процеса на обедняване на ромите се констатира и трансформация на ромските гетоизирани структури в градовете, които се превръщат в изолирани за останалата част от града пренаселени и сегрегирани зони. (Илиева, Лобутова, 2015). Погледнато от социологическа гледна точка, концентрацията на лица без или с ниски доходи в рамките на една територия в повечето случаи може да доведе до появата на редица негативни феномени като нарастване на насилието и криминалните прояви, ранно отпадане от образователната система, демотивация за личностно развитие, липса на възможности за трудова реализация, наличие на зависимост на трудоспособното население от социални помощи и др. (Томова & Стойчев, 2017). На практика тези структури съществено се различават от останалите части на града и по това, че за тях често пъти липсват градоустройствени планове, налице са редица проблеми, свързани с инфраструктурата – презастрояване, незаконно строителство, липса на улици, течаща вода и канализация (Baleu, 2018).

Методи

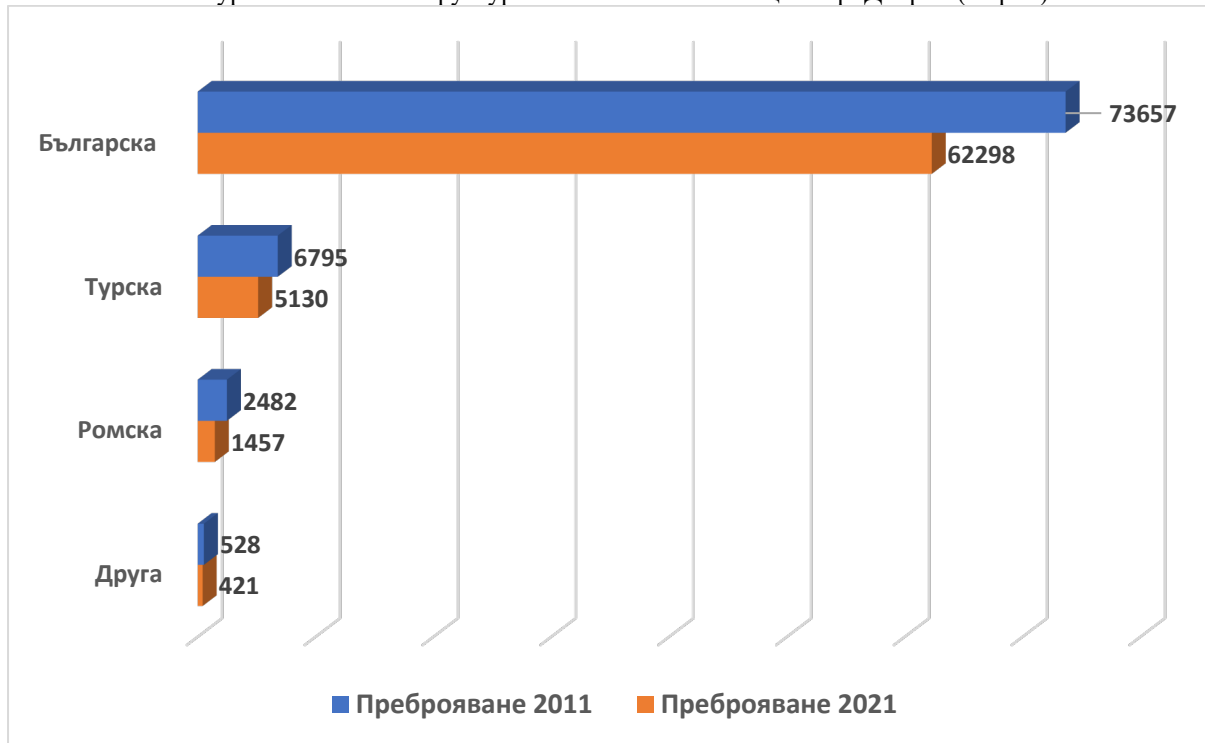
Настоящия доклад се базира на вторичен анализ на управленски документи в областта на интеграцията на ромите, анализ на резултати от количествени проучвания, а също така и резултати от проведени серия от дълбочинни интервюта с неформални ромски лидери, представители на ромската общност, ромски здравни и образователни медиатори, представители на местната власт, работещи в община Добрич. Проведените качествени проучвания са реализирани в рамките на проект на тема: „Пространствени модели на ромските гетоизирани градски структури в България”, финансиран от Фонд Научни изследвания към МОН.

Резултати

Добрич е един от градовете, в който се констатира разрастване на големината на съществуващата ромска гетоизирана градска структура (квартал Изгрев), което променя макар и несъзнателно облика на града и оказва съществено влияние върху неговото развитие. По думите на един от местните неформални ромски лидери: „броят на ромското население в гр. Добрич в момента е около 20 000 души, като спрямо 2000 г. числеността е в застой. Вече раждаемостта е по-малка при ромите. Вече се раждат по едно-две деца.

Все повече роми емигрират в чужбина, отиват да работят и остават там“ (мнение на неформален ромски лидер). По данни от преброяването на населението и жилищния фонд в Република България през 2011 г. Община град Добрич има следната етническа структура, касаеща 84170 лица, отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност: българска - 73657, турска - 6795, ромска - 2482, друга - 528, не се определя - 708 (www.nsi.bg). По думите на интервюирания представител на общината, „от 2000 г. насам се наблюдава тенденция на намаление на броя на ромското население в града, причина за което е, както емиграцията на част от ромите, така и нежеланието им да се определят като такива, независимо от това, обаче най-големия ромски квартал Изгрев нараства, тъй като ромите се завръщат от чужбина и си построяват големи къщи за своите деца“.

Фигура 1. Етническа структура на населението в община гр. Добрич (в брой)

Източник: www.nsi.bg

С отварянето на европейските пазари и нарастване на мобилността на работната сила, голяма част от ромската общност постепенно, верижно и накрая - масово, се изселва на Запад, с цел търсене на по-добри възможности за живот и трудова реализация. Сходна е ситуацията и в гр. Добрич. По данни на административната статистика, през месец април 2023 г. броят на регистрираните безработни е 893, със 196 лица по-малко спрямо предходния месец (1 089). Съответно, равнището на безработица в града е приблизително 2,0%, като се регистрира спад от 1,3 проценти пункта спрямо месец март (3,3%). (www.azgovenment.bg) Независимо от отчетените данни, всички интервюирани лица, с които разговаряхме споделиха, че за ромите в гр. Добрич много трудно се намира добре платена работа. Ето и конкретното мнение на представителя на местна власт, с който разговаряхме: „Трудно би могло да се каже с какво основно се занимават ромите от нашия град. Както и при другите етноси, роми има във всички сфери на общественения живот. Лицата от ромски произход с висше образование се реализират много по-успешно на пазара на труда. Отличават се с търговски умения, които са развили в собствен семеен бизнес. Умението да се веселят и да веселят останалите чрез боравене с различни музикални инструменти и свързаните с тях танци е неразделна част от тяхното ромско битие, а при голяма част от тях е професия и възможност за реализация. Необразованите роми работят предимно в службите по чистота, в строителството, услугите и др.“ Според представител на ромско НПО: „тук в града има много бедни и безработни роми. Никой не се регистрира в Бюрата по труда и за това безработицата е ниска. А никой не се регистрира, защото няма смисъл, дори и да си регистриран не ти намират работа“. Голяма част от ромите се занимават също така и със земеделие, произвеждат домати, краставици, дини, пъпешки. Наличието предимно на сезонна и непостоянна работа принуждава много от тях да емигрират в чужбина предимно в страни като: Германия, Италия и Великобритания. Миграция на роми към Добрич не се наблюдава. По скоро може да се говори за емиграция, като гурбетчийството е характерно за предприемчивите ромски семейства, които заминават в Западна Европа. Водени от икономически причини, ромите се заселват трайно, събират се по роднински принцип в чужбина, в определен град и в определен квартал.

В контекста на европейските политики за териториално сближаване, важен акцент е изграждането на по-равномерни в социално-икономическо отношение градове (Cassiers & Kesteloot, 2012). В доклада на Европейската комисия „Градовете на бъдещето“ (2011) се възприема възгледът европейските градове да се превърнат в места на социален напредък, работейки се в посока „...социално сближаване, баланс и интеграция....., за да се намалят различията между кварталите и да се достигне до ниска степен на пространствена сегрегация и социална маргинализация“. Независимо, че местната власт в града полага значителни усилия за преодоляване на стереотипите и предразсъдъците спрямо ромската общност, голяма част от ромското население продължава да бъде маргинализирано и социално изключено от живота на града. Налице са редица проблеми в квартала, които независимо от усилията на общината остават нерешени, което от своя страна по думите на Francini (2013) може да застраши социалната, културна и пространствена цялост на града (Francini, 2013). Ромският квартал се променя много интензивно, както в хоризонтален (в пространството), така и във вертикален (във височина) аспект, но независимо от това динамиката във вътрешната структура на махалата остава скрита за местните власти, което значително затруднява процесите по интеграция (Gidley & Caputo, 2014). Ето какво споделя с нас представител на ромското население: „голяма част от ромите не желаят да се интегрират по начина по-който трябва да стане това. Думата интеграция е малко криво разбрана. Тя зависи от двете посоки. Тези, които работят в чужбина- те видяха голямата интеграция- ред, дисциплина. И когато се връщат тук те се сблъскват с българското. Тук си вадим очите. Когато кажем интеграция, ами рома си има хубава кола, къща, добре е облечен. Има нужда от информация и комуникация с другите. Ние сами себе си се делим. Ние сме по-интегрирани. Ромските семейства са много добре обзаведени и много добре живеят“ (мнение на ром от квартал Изгрев).

На въпроса: Какви са най-належащите проблеми в ромските квартали в този град? получихме разнопосочни мнения. Според неформалния лидер, с който разговаряхме: „информацията е проблем. Ние нямаме представител на ромите в общината и в областта. На нас ни липсват нашите експерти и специалисти, които да могат да кажат какви са най-належащите проблеми на ромите в кварталите. Ние добре си контактуваме с медиаторите- здравни и образователни, но имаме проблеми с комуникацията с местната власт. Това ни е най-големия проблем. И така не ни приемат. Липсва комуникация“. Образователния медиатор в гр. Добрич обръща внимание и на един друг проблем, свързан с демографската структура на населението: „най- големия проблем е с обезлюдяването. При тази инфраструктура, все повече роми се демотивират да останат тук в България. Всички отиват в чужбина. И ще стане един момент, когато ще има град, а няма да има хора. Тази ситуация особено засяга ромите, защото голяма част от тях са безработни. В рамките на Добрич има много училища, но деца няма. Закрихме 4 детски градини“. За обикновения ром от квартала проблемите са свързани, както с липсата на благоустрояване в квартала, а така също и с липсата на перспективи пред повечето роми за намиране на работа и за получаване на доходи, с които да могат да си изхранват семействата: „няма работа, условията на живот не са добри. Все още има хора, които продължават да газят кал. Инфраструктура няма никаква. В квартал Изгрев, общината направи главната улица и до там. Строителството има много незаконни, но много от ромите отиват да работят в чужбина, събират пари да си обзаведат домовете тук в квартала. То не може да се живее в онези сгради, строени още по времето на Баба Вида. Същевременно, семействата се разрастват. Има незаконно строителство. Има много незаконни постройки, в които живеят предимно бедни ромски семейства“.

На различна позиция е местната власт, според която в областта на интеграцията се прави много в контекста на изпълнение на заложените приоритети и дейности в изпълнение на приетия План за действие на община град Добрич за периода 2022 -2023 г. в изпълнение на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г. (https://www.dobrich.bg/files/info_pages/Pril_7DZ_Priemane_Doklad_Nacionalna_strategiq_romite_2021-20302.pdf). Независимо от напредъка в сфери като здравеопазване, заетост, култура налице са редица трудности, свързани с приобщаването на ромската общност. Като такива са посочени: „трудност и пречка е главно липсата на финансови средства за подобряване на жилищните условия. Определени жилищни блокове с почти 100 % ромски жители имат спешна нужда от основен ремонт, но няма достатъчно финансиране, за да се изпълни този приоритет. Липсват механизми, които да стимулират инвестиции за подобряване на съществуващата жилищна база, както и на прилежащата техническа инфраструктура /водоснабдяване, канализация, благоустрояване, социални жилища/. Община град Добрич има нужда от подобряване на битовите условия на общинските жилища от резервния фонд, понеже същите са предназначени за спешно настаняване на лица, семейства/домакинства, чиито собствени жилища са станали негодни за живеене или поради остри социални и здравословни проблеми. Хората, настанявани в резервни жилища са предимно от ромски произход, като същите нямат

достатъчно финансови средства, за да направят ремонт на общинското жилище. Необходимо е да бъде извършен ремонт на голяма част от резервните жилища, за да може лицата, семействата/домакинствата да имат осигурени адекватни първоначални условия за живеене (мнение на представител на местна власт, гр. Добрич).

Лошата инфраструктура в квартала е потвърдена от всички интервюирани представители на ромската общност. Ето и едно конкретно мнение на ром, жител на квартал Изгрев: „има много улици в квартала, които са много зле. Когато вали дъжд с кола не можеш да влезеш, дори и пеша не можеш да ходиш. Чистотата не се поддържа. Кофите стоят по два- три дена пълни. В Добрич в ромския квартал има 2 главни улици които са добре, но останалите за пешеходци са много зле“. Сходна позиция изказва и служителят от общината, според който в „ромския квартал в град Добрич има В и К и пътна инфраструктура. Водопровода е изцяло (по всички улици) реконструиран по проект „Интегриран проект за подобряване на водния сектор в град Добрич – фаза I“. След приключване на водния цикъл в града, само две от основните улици в ромския квартал са изцяло преасфалтирани. Останалите улици са в лошо състояние и са за ремонт“.

Местоположението на ромския квартал определя степента на сегрегация не само във физически, но и в социален план (Pieva & Kazakov, 2019) Квартал Изгрев е разположен в периферията на града, което способства за формирането на хомогенен ареал с определен стереотип на поведение на неговите жители. Резултатите от проведените дълбочинни интервюта с ромски лидери и образователни медиатори показват, че в квартала е налице силно социално разслоение: „има бедни роми, но има и много богати, които работят предимно в чужбина и тук в града си купуват или правят големи къщи, които са много добре обзаведени“ (мнение на образователен медиатор от квартал Изгрев). Характерна черта на тази ромска гетоизирана структура е формирането на едно специфично отношение към града: „по-богатите и завърнали се от чужбина роми купуват къщи и апартаменти, като гледат да се интегрират и да не живеят тук в квартала. Онези, обаче, които нямат пари и живеят в бедност са тук в квартала“ (мнение на ром от кв. Изгрев).

В гр. Добрич, както и в редица други градове, с наличие на ромски гетоизирани структури, жилищните условия, в които живеят ромите са крайно неприемливи. В тях условията на живот водят до задълбочаване на изключването на ромското население, способстват за занижаване на възможностите за подобряване на образователния, социалноикономическия и здравния статус и до маргинализиране на значителна част от общността: „в покрайнините на квартала нещата са много зле. Улиците не са асфалтирани. Има много къщи, които са незаконни. Уличките са в много лошо състояние. Преди имахме проблем с линейките, че не можеха да влизат в квартала. Сега малко се пооправиха нещата, но като завали и става страшно. Много кал...“ (неформален ромски лидер от кв. Изгрев). Предвид това, че квартала се намира в периферията на града, това поражда една социална дистанция, като често пъти отношенията между жителите му са базирани предимно на потестарни взаимоотношения, които все повече се затвърждават и задълбочават и по този начин общността се капсулира (Haussermann, 2005). От гледна точка на градското развитие и планиране квартал Изгрев страда от редица проблеми, свързани с градския дизайн, например липса на близки зони за отдих, наличие на спортни площадки и стадион за децата: „ние се молим за детски площадки, но няма нищо не се случва. Ние няма как да го предложим в общината. Мен ме викат в общината като ромски активист. Аз обаче съм господин никой пред общината, ставам нахален. Не е само проблема в квартала, има много проблеми сред нас- например при предоставянето на социални помощи. Има много проблеми и в бюрото по труда. Няма я комуникацията. Ромите разбират от строителство, но не ги наемат за строители в града и така ги изключват“ (мнение на ромски лидер).

Високата строителна плътност в квартала предполага липса на зелени и открити пространства, което също оказва отрицателно влияние върху качеството на средата на обитаване. Друг съществен проблем е и наличието на отпадане на ромски деца от образованието (Образование и реализация на ромската общност, 2020).

За разлика от предходни години, когато основен проблем за непосещаване на училище бе липсата на мотивация у родителите детето да придобие образование, днес проблемите са други. По думите на образователния медиатор, с който говорихме: „част от ромските деца, спират да учат понеже напускат България заедно с родителите си и като се върнат обратно не им се признава обучението и тези деца се срамуват да учат например два класа надолу с по-малките деца. Другото, бедността продължава да е проблем. Има родители, които карат децата им заедно с тях да работят в строителството и прекъсват училище, за да могат да се изхранват“. Независимо от споменатите проблеми в тази сфера, следва да се подчертае, че гр. Добрич е един от малкото градове в страната, в който се наблюдава немалък брой на ромите, завършили висше образование. По думите на неформалния ромски лидер, самата общност е заинтересована и мотивирана да се инвестира в обучение: „ние поддържаме извънкласните дейности, за да ги мотивираме да ходят на училище. Имаме в училищата и спортни клубове, които допълнително мотивират ромските деца да ходят на училище. Имаме много ромски студенти роми за цялата област и имаме много ромски деца със средно образование“.

Дискриминацията и предразсъдъците спрямо ромите се срещат на всички нива и в гр. Добрич. По думите на една млада ромска жена дискриминацията в ежедневието я има и е често срещана практика: „има дискриминация. Тя се среща дори и в кафетата в града. Особено в онези, които са политически- трябва да имаш карта, за да влезеш и да си пиеш кафето. Повечето от нас нямат такива карти и достъпът ни се отказва. На морето, миналата година- младо семейство отиват на море- мъжа е немец, а жената е ромка и не я пуснаха в заведението“.

Заклучение

В България има добри примери за това, как ромските гетоизирани структури могат да способстват за укрепване на социалната, икономическа, пространствена и културна цялост на града. Това може да стане с една адекватна градоустройствена и социална политика, каквато провеждат някои от общините в България, като например Каварна. В този град, със съдействието и подкрепата на общината е изградена адекватна комунална инфраструктура. Изготвени са макети на еднотипни жилища (в зависимост от нуждите и естетическите предпочитания на домакинствата), а представителите на ромската общност ги построяват собственоръчно (при адекватен строителен надзор). Предприемат се действия, свързани с поддържане на чистотата на ромски квартал, като сметищата са изчистени. С оглед преустановяване на незаконното строителство земята е урегулирана и раздадена на парцели. Създаден е общински здравен фонд, който поема грижите за неосигурените. Инвестира се в повишаване на образователното ниво на ромските деца, като се работи в посока допълнително мотивиране и засилване на интереса у учениците към ползата от образованието. С оглед, подобаване на положението на ромите в гр. Добрич, и по-конкретно в кв. Изгрев е нужно една по-активна намеса на местната власт при реализирането на общинската политика в областта на интеграцията на ромската общност. Политика, която да способства за това тази ромска геротизирана структура да се превърне в ресурс за развитието на града, така че ромската общност да намери своето достойно място в него.

Използвана литература

- Административен мониторингов доклад за изпълнението през 2022 г. на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021 – 2030). (2022).
- Илиева, Н., & Асенов, К. (2016). Фактори, оказващи влияние върху пространствената сегрегация (на примера на Арман махала, гр. Пловдив) В: *Проблеми на географията*, 3-4, Изд. БАН, София.
- Илиева, Н., & Лобутова, В. (2015.). Пространствена сегрегация – същност, фактори, основни характеристики. В: *Проблеми на географията*, 1-2, Изд. БАН, с. 21-30. София.
- Томова, И., & Стойчев, Л. (2021). Основни показатели за социално приобщаване и основни права в България. Тематичен доклад за положението на ромите. (2021). https://www.noveleca.bg/wp-content/uploads/2022/04/Thematic_report_Roma_BG_22-04-26.pdf
- Томова, И., & Стойчев, Л. (2017). Анализ и експертна оценка за напредъка на РБългария по основните приоритети за социално включване на ромите. https://nccedi.government.bg/sites/default/files/2018-07/BAS%20Report_NCCEII_V2.0.pdf
- Образование и реализация на ромската общност. Резултати от национално представително проучване (2020).

Тръст	за	социална	алтернатива
-------	----	----------	-------------

<http://socialachievement.org/web/files/richeditor/dokumenti/Education%20and%20Employment%20survey%20report%202020.pdf>
- Baley, N. (2018). Spatial Segregation Measures: A Methodological Review. Research publications by members of the University of Glasgow.
- Cassiers, T., & Kesteloot, Ch. (2012). Socio-spatial Inequalities and Social Cohesion in European Cities. *Urban Studies*. 49 (9), pp. 1909-1924.
- Gidley, B., & Caputo, M. (2014) Residential Integration – Towards A Sending Country Perspective Technical Report. Interact – researching third country nationals’ integration as a three-way process - immigrants, countries of emigration and countries of immigration as actors of integration, pp.41
https://www.researchgate.net/publication/276315881_Residential_integration_-_towards_a_sending_country_perspective
- Francini, M. (2013). Ch. Master Thesis. Segregation policies in Sweden & Italy Supervisor: Prof. Jan Evert Nilsson, pp. 40, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:832901/FULLTEXT01.pdf>
- Haussermann, H. (2005). The end of the European city? *European review*, 13 (2), 2005, pp. 237-249.
- Илиева, Н. & Казakov, В. (2019) Projection of the Roma population in Bulgaria (2020-2050). 5th Jubilee International Scientific Conference „GEOBALCANICA 2019“, 13-14 June 2019, Sofia, Bulgaria, ISSN:1857-7636, DOI: <http://dx.doi.org/10.18509/GBP.2019.35>, 271-280
www.nsi.bg
www.azgovernment.bg